

«МОВА ЯК ДІМ БУТТЯ»: ОНТОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ПОЕМИ «НАША ТВЕРДИНЯ» СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (42)

УДК 821.161.2 – 1.09 „Черкасенко”

DOI: 10.24144/2663-6840/2019.2(42).156–161.

Кузьма О. «Мова як дім буття»: онтологічні виміри поеми «Наша твердиня» Спиридона Черкасенка; бібліографічних джерел – 13; мова – українська.

Анотація. У статті розглядається поема «Наша твердиня» С. Черкасенка крізь призму гайдеггерівського концепту «мови як дому буття». Увага звертається на онтологічні виміри тексту, способи вираження ідеї мови як базового компонента національного буття. Доводиться думка, що творчі інтенції С. Черкасенка, пов'язані із осмисленням теми мови, інспіровані попередньою літературною традицією, сформованою українськими поетами-романтиками, головним – Т. Шевченком, також художніми пошуками митців другої половини ХІХ – початку ХХ століття (Б. Грінченко, В. Самійленко, І. Франко, Леся Українка). Простежується тісний зв'язок мотивної структури поеми-циклу із типом художнього свідомості С. Черкасенка, його педагогічною, громадською діяльністю.

Ключові слова: поема, художня онтологія, мова, національне буття, художнє мислення, циклізація, ідентичність.

Постановка проблеми. Постає Спиридона Черкасенка в історії української духовності цікава тим, що вона об'єднала в собі численні таланти. Це самобутній письменник, який працював у всіх літературних родах, видатний педагог, який зробив колосальний внесок у розвиток української освітньої сфери, журналіст, майстер публіцистичних жанрів, літературний критик, театрознавець, громадський діяч... Домінантою смислбуттєвих шукань С. Черкасенка стала Україна, а конкретніше – розбудова української держави духу. Ця велична ідея виростала від шевченківських інтенцій, від стимулів епохи кінця ХІХ – початку ХХ століть із її катаклізмами, втратою рівноваги, намаганням зберегти простір свободи, яку виборювали в національно-визвольних змаганнях кращі сини України. Ця ідея живилася силою роду, енергією свого коріння. Саме від цього відштовхнувся С. Черкасенко, вийшовши на поетичну стежку і задекларувавши в одному із ранніх своїх творів цілковиту відданість голосу народної душі, явленої у співі батьківської бандури: *«З стіни, німую, я жахливо / ізняв і струни підтягнув, / Торкнувся пальцями – на диво / Із неї згук мені загув <...> Від того часу я бандури / Не випускаю із руки / І все на ній силкуюсь, хмурий, / Заграти зарно, як батьки...»* [Черкасенко 1991, с. 44].

Розбудова української держави духу не мислиться поза виховання національної свідомості. Це добре розумів С. Черкасенко, який значну частину свого життя віддав педагогіці. Й одним із найважливіших компонентів його діяльності було плекання рідного слова. Письменник вважав мову домінантою національної ідентичності, складовою національної онтології, її «твердинею», якщо послуговуватися художнім означником, що його використовує автор в однойменній поезії, обраній для нашого аналізу. Для концептуалізації теми мови в інтерпретації С. Черкасенка продуктивно видається відома гайдеггерівська теза про мову як оселю, як дім буття, висловлена філософом у праці «Лист про гуманізм» (1947), а також частково

розгорнута в ряді інших його робіт («Гельдерлін і сутність поезії» [Гайдеггер 2001], «Навіщо поети?» [Гайдеггер 2001] тощо).

Аналіз досліджень. Указаний аспект наукової аналітики – вивчення поеми-циклу «Наша твердиня» С. Черкасенка крізь призму гайдеггерівського концепту мови як дому буття – ще немає всебічного вивчення, в чому й виявляється актуальність нашого дослідження. Зазначимо, що окремі зауваги вчених, які аналізували доробок автора, слугують своєрідними точками відштовхування для окреслення осмислюваної проблематики. Так, О. Мишанич цілком правомірно називає поему «Наша твердиня» «останнім помітним поетичним твором С. Черкасенка» [Мишанич 1991, с. 17]. На думку дослідника, «висловлювання видатного поета, стиліста, знавця і творця літературної мови і нині не втратили свого значення, є прикладом уважного і шанобливого ставлення до найбільшого народного скарбу – живої народної мови» [Мишанич 1991, с. 17]. Шанобливе ставлення до мови впливало із світоглядних позицій С. Черкасенка, із його системної праці над формуванням національної свідомості. Дослідниця Г. Калантаєвська, простеживши діяльність письменника на тлі українського суспільного життя початку ХХ століття, прийшла до логічних висновків: «Упевнено можна стверджувати, що незмінною домінантою всіх без винятку публіцистичних виступів С. Черкасенка була думка про загрозливий стан національної свідомості українців <...> С. Черкасенко не шукає ворогів української справи серед інших націй, а наголошує на необхідності для співвітчизників позбутися ганебного комплексу «галушчаних патріотів»...» [Калантаєвська 2010, с. 23]. Національну свідомість діяч плекав і у своїх художніх творах. Має рацію дослідниця М. Мошнорізі, яка зазначає: «Поезія С. Черкасенка актуальна й сьогодні, вона може бути основою для формування патріотичних почуттів молодого покоління» [Мошнорізі 2016, с. 39].

Хоча онтологічні параметри лірики С. Черкасенка ще не мають ґрунтовного вивчення, все ж слід наголосити, що важливі спостереження над природою творчості митця, її зв'язку із його світоглядом містяться і в працях таких учених, як Л. Дем'янівська [Дем'янівська 2006], Ю. Ковалів [Ковалів 2013], Н. Копиленко [Копиленко 1991] та ін.

Мета статті – проаналізувати філософські виміри поеми-циклу «Наша твердиня» С. Черкасенка в контексті гайдеггерівської ідеї про мову як дім буття.

Виклад основного матеріалу. Одним із шляхів плекання національної ідентичності є усвідомлення ваги рідного слова, розбудови письменства українською мовою. В епістолярії С. Черкасенка знаходимо важливу фразу: «... національна ідейність у поезії пробуджує національний дух у молоді» [Зілинський 2016, с. 193]. Зміст лірики поета завжди насичувався національними ідеями. Така ідеологізація була потрібною, зважаючи на контекст життя автора і реалії тогочасної доби. Для С. Черкасенка, вимушеного емігранта, потреба зберегти національну ідентичність була дуже гострою. У просторі чужих культур, на перехресті різних ідентичностей він прагнув залишатися українцем, залишатися собою. А цьому сприяла саме творча праця рідною мовою. У поемі «Наша твердиня» він зізнався:

*Плакаю їх, розкішні квіти слова,
Душі моєї образи святі,
Єдину втіху у моїм житті, –
Той мій квітник, що зветься – рідна мова!*
[Черкасенко 1991, с. 340]

Поема-цикл «Наша твердиня» писалася протягом 1934 – 1936 років. Вона друкувалася у варшавському журналі «Рідна мова». Це унікальний твір у доробку автора, оскільки він став своєрідною квінтесенцією його смислбуттєвих шукань. Цикл складається із восьми поетичних текстів, ідейний зміст яких спрямований на розбудову авторської концепції мови як духовного осердя нації.

Німецький філософ М. Гайдеггер у праці «Навіщо поети?» писав: «Мова – це обшир, тобто дім буття. Суть мови не вичерпується ані у значенні, ані не є вона чимось знаковим, чи таким, що можна виміряти числами. Оскільки мова – це дім буття, то дістаємося до суцього в той спосіб, що постійно проходимо через цей дім...» [Гайдеггер 2001, с. 243]. Звичайно, трактування мислителя першочергово стосується мови як філософської категорії і у зв'язку із аналітикою творчості глибоко містичного поета Р.-М. Рільке. М. Гайдеггер зорієнтований на пошук відповідей щодо фундаментального питання: «Навіщо поети?». Тогочасна доба вуста Ніцше проголосила «смерть Бога». І філософ констатує: «Брак Бога означає, що жодний бог вже не збирає на своєму лоні людей і речі видимо і однозначно, а виходячи з цього згуртування, дає лад світові історії та людському перебуванню в ній. Але у відсутності Бога дає про себе знати і ще щось гірше. Не лише боги і Бог відлинули, а й згас блиск

божества у світовій історії. Час ночі світу є убогий час, оскільки він усе зубожіє. Він вже став таким вбогим, що не спроможний з'ясувати брак Бога як брак...» [Гайдеггер 2001, с. 230]. Тому на поетів покладена важлива місія: в «убогий час» вони стають носіями сакральних буттєвих істин. Поети-співці є «тими, які кажуть більше, які можуть сказати більше» [Гайдеггер 2001, с. 248], тими, хто оприявнює у слові «внутрішній простір світу» не через призму логіки, розуму, а серця. Поет іде до глибин існування, розширює межі свідомості; промовляючи Святе, він окреслює позачасове, вічне, абсолютне. Він той, хто у внутрішньому, глибинному, сакральному бачить опору, яка допомагає вижити у світі, де Бог помер і де панує світова ніч. Отже, логіка побудови гайдеггерівської праці «Навіщо поети?» йде від постановки питання про суть поета в «убогий час» через окреслення концептів мови (як дому буття) і співу (як творчого, сакрального акту): «Співати – осібно промовляти світове буття, промовляти із Живлющого цілого стосунку і промовляти тільки те, що означає: самому належати до терену суцього. Цей терен як суть мови є самим буттям. Співати спів означає бути присутнім у самому присутньому, а це означає: тут-буття» [Гайдеггер 2001, с. 247]. Поетів Гайдеггер називає відважними співцями, які із глибини свого серця народжують цілющі слова, що допомагають пережити «нужденний час».

Вважаємо, що логіку міркувань німецького мислителя щодо питання «Навіщо поети?», суті митця як відважного співця в «убогий час» можна накласти і на розуміння онтологічних параметрів поеми-циклу С. Черкасенка «Наша твердиня». Для українців як нації, що віками виборювала власну державність, мова була справжнім домом буття. У першій поезії циклу автор стверджує:

*Плюндрує все хижак лихий:
Мій рідний край – сумна пустиня...
Лиш ти стоїш, як та твердиня,
О рідна мово, скарбе мій*

[Черкасенко 1991, с. 335].

Знаковим є вибір назви для поеми, адже образ-символ твердині трактується як надійна опора, захист, заслona. Саме у просторі мови вибудовуються священні основи національного буття. Це добре розуміли попередники С. Черкасенка – українські письменники XIX – початку XX ст.: Амвросій Метлинський (поезія «Рідна мова»), Тарас Шевченко («Ну що б, здавалося, слова...»), Сидір Воробкевич («Мово рідна, слово рідне...»), Леся Українка («Слово, чому ти не твердая криця...»), Володимир Самійленко («Українська мова»), Олександр Олесь («О слово рідне!...») та ін. Концепт мови як бази існування української людини є одним із наскрізних у творчості українських митців. І, якщо послуговуватися понятійним апаратом М. Гайдеггера, саме письменники є тими відважними співцями, які в час «Ночі Бездержавності» (Євген Маланюк) не тільки оприявнюють, а й зберігають національний простір, українську душу у слові. С. Черкасенко продовжує традиції своїх попередників і робить це в різних сферах своєї діяльності: і педагогічній,

і публіцистичній, і журналістській, і, звичайно, художній. У цьому контексті поема-цикл «Наша твердиня» є квінтесенцією його поглядів на проблему рідного слова, художньо сформульованим життєвим кредо.

«Наша твердиня» засвідчує таку генологічну доміную художнього мислення поета, як циклізація. Ліричні цикли – звична для нього форма авторського самовираження (варто згадати тут такі майстерні поетичні цикли С. Черкасенка, як «Кохання. Недоплетений вінок», «Романси», «Осінні настрої», «Усміх міста», «Діти міста», «Біла панна» тощо). У ситуації із «Нашею твердиною» відбувається контамінація поеми та ліричного циклу в єдину художню цілість. Маємо складне з жанрової точки зору утворення, яке оригінально поєднує риси і циклу, і поеми. Від циклу взято такі ознаки: ліричний принцип зображення дійсності; контекстуальність поезій циклу; «одноцентровість» композиції; єдність авторських світоглядних позицій. Поема дає сюжетність, але ця сюжетність має іншу наповненість, ніж у класичних зразках цього жанру. Твір має «концентричний» ліризований сюжет: основа – це ідея мови як простору національного буття, від цієї основи розгалужуються його складові: концепт Пророка, Божого обранця, співця, який «промовляє Святе»; концепт Матері; концепт дитини/дітей. У першій поезії циклу під аналогічною назвою, що й заголовок поеми, С. Черкасенко поетизує мову як єдиний скарб української душі:

*О рідна мово, скарбе мій!
В мертвотних напастях чужини
Ти – мій цілющий, мій єдиний
Душі підбитої напій...
Нехай гнобить за роком рік
Надій нездійняних наруга –
В тобі міцна моя потуга,
На всі скорботи певний лік*

[Черкасенко 1991, с. 335].

Від ідеї мови як «твердині», основи основ національного духу С. Черкасенко йде до конкретизації своїх позицій, показуючи, що саме конститує українське буття, надає йому цілісності, сили, автентичності. Тому у другій поезії поеми-циклу він моделює концепцію пророка (вірш так і називається – «Пророк»). Алюзія «*він пас ягнята за селом*» [Черкасенко 1991, с. 335] дає чітку вказівку на образ Тараса Шевченка, якого поет вважає духовним провідником нації. Постає Шевченка сакралізується шляхом використання біблійної образності. Уже його номінація як пророка створює відповідний емоційний фон. Картина уявного діалогу з Богом, що закликає до дії, написана в старозаповітному стилі:

*І чує голос: «Встань, іди,
Ставай ти сам за всіх до бою,
Не гнись, – усуди Я з тобою,
Пророче віщий, молодий!..»
«А зброя ж де?» – питає він.
І знову голос Бога-Слова:
«А зброя та – то рідна мова,
Гучна, проречиста, як дзвін»*

[Черкасенко 1991, с. 336].

У цитованому уривку спостерігаємо і досить вдале, на наш погляд, художнє обігрування початкових строків «Євангелія від Івана»: «Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього. І життя було в Нім, а життя було Світлом» [Біблія 1988].

Образ «Бога-Слова» не випадковий у С. Черкасенка. І, очевидно, було б доречніше вживати тут поняття Логосу, творчого слова Бога, із якого був народжений світ. Бог дає пророку Слово як зброю і настановляє: «*В запеклі душі нею бий, / зміцняй серця в огневім гарті, / Постає її на грізній варті, / Як меч двосічний і страшний!*» [Черкасенко 1991, с. 336].

Аналізована поезія циклу містить і алюзію на постаць старозаповітного пророка Мойсея, на якого Бог поклав місію звільнити свій народ. Таким чином С. Черкасенко ще раз підкреслює знаковість Тараса Шевченка в національному бутті і виходить на рівень моделювання концепції провідництва. Провідник, духовний лідер нації – це людина, наділена великою внутрішньою силою, даром Слова. Це обранець Божий, що має заспівати «*народу визвольний псалом*» [Черкасенко 1991, с. 336]. Біблійний інтертекст у поемі-циклі потрібний автору для надання урочистості зображуваного, сакралізації концепту мови.

Третя поезія циклу смислово пов'язана із попереднім твором. У ній С. Черкасенко відтворює прихід пророка до народу. Божий обранець іде, щоб збудити дух співвітчизників, розбити глухий сон неволі, звільнити із забуття рідне слово: «*І Він прийшов з тим чаром слова – / Пророк жаданий чарівник, – / І полилася рідна мова, / Як з гір стрімких прудкий потік*» [Черкасенко 1991, с. 337]. Текст поезії має всуціль алюзійну природу, натякає на мотив духовного рабства, осмислений у творчості І. Франка, Лесі Українки (показовими у згаданому контексті є майстерні обробки 136 псалма, що містяться в доробку названих авторів). Крім того, поезія С. Черкасенка «Пора остання (пророк прийшов)» типологічно споріднена із віршем В. Самійленка «Українська мова». Звичайно, що між творами значна часова різниця: «Українська мова» написана у 1885 році, вірш С. Черкасенка – у 1935 році. Спосіб оформлення ключової ідеї творів – ролі Тараса Шевченка в розвитку, утвердженні українського слова – різняться й образним ладом, і поетичною технікою, але незмінним залишається констатація факту: мова як дім буття оприявнюється у творчості митців, що розуміють вагу і силу слова, його енергетичний потенціал у справі пробудження нації, плеканні її духу, сили, волі до життя. Варто зауважити, що у поемі-циклі С. Черкасенка є пряма алюзія на Самійленків текст, що свідчить про продовження традиції автора у трактуванні ролі Шевченка в історії української духовності. У поезії із циклу «Письменникові» С. Черкасенко, обігруючи образність «Української мови», закликає: «*Збирай, як діаманти, ті слова: / Твого народу в них душа жива. / Їх оброби у творчій*

ти уяві / Й верни назад в коштовній вже оправі» [Черкасенко 1991, с. 338].

Четверта поезія поеми-циклу концептуалізує архетип Великої Матері, представлений у двох іпостасях: як жінки-матері, що приводить у світ дитину, і як Божої Матері. С. Черкасенко звертається до образу Матері свідомо, адже вважає, що дитині рідне слово передається із молоком неньки. Якщо матір зневажить мову, знехтує нею, то її діти «зростуть, мов той бур'ян, / Собі самим і всім на шкоду / І засмітять свій рідний лан, / Чужі й ворожі для народу; / І будуть дні свої тягчи, / Як Каїн тяг своє прокляття...» [Черкасенко 1991, с. 338]. Загалом варто зазначити, що в українській родині роль матері у вихованні дітей була провідною, на що вказують дослідники-етнопсихологи. Наприклад, Б. Цимбалістий у праці «Родина і душа народу» наголошував, що українська жінка завжди відіграла у громадському житті активнішу роль, ніж жінка в західноєвропейському суспільстві. «... Норми поведінки, характер моралі, ідеал людини, настанова до життя в українця є підпорядковані нормам і ґієрархії вартостей – типовим для жінки, для жіночої свідомості, – твердить учений і продовжує: – Чи не треба тут шукати генези «кордоцентричності української вдачі <...>» і «переваги функцій почувань», про що пише О. Кульчицький? Чейже в підсвідомому українця керуючим і нормуючим чинником є образ матері. Впливу батька теж не бракує, але він менший, як материнський...» [Цимбалістий 1992, с. 86]. Можемо погодитися із роздумами вченого, бо й, справді, кордоцентрична натура українців була зрощена потужним материнським началом. Жінка в українській родині виконувала важливу місію: вона плекала дух дитини, вливаючи в її серце любов до роду, рідної землі, рідного слова. На це вказує в аналізованому творі й С. Черкасенко:

*Він перед Нею падав ниць
В святій побожності й любові
За те, що силу духа й міць
Дала йому у рідній мові,
Що з молоком з грудей своїх
Влила йому той скарб багатий
Та, найсвятіша із святих,
Що їй ім'я велике – М а т и*

[Черкасенко 1991, с. 337].

Із образом матері тісно пов'язується й моделювання образу дітей у поезії циклу «Серед малечі». С. Черкасенко дуже любив учительську працю. Свою професійну діяльність він почав саме з неї. У листі до Володимира Дорошенка від 22 серпня 1929 року, згадуючи перші роки роботи у школі, писав: «... з легкою душею перейшов з нового шкіль-

ного року 1896 – 1897 завідуючим новою школою на станції Улянівка <...> де й провчителював у гарних матеріальних умовах три роки, виявляючи просто божевільну любов до праці й дітей (я це підкреслюю, як характеристичну прикмету своєї вдачі, бо й досі це не можу без зворушення бачити малих школярів і 15 років свого вчителювання вважаю найщасливішим періодом свого життя...)» [Самі про себе 2015, с. 427]. Як педагог, С. Черкасенко добре усвідомлював потребу національного виховання малечі. Для нього надзвичайно важливим було виплекати в дитячих душах любов до рідної мови, яка мала стати фундаментом їх духовного ества. У вірші «Серед малечі» поет висловлює заповітне бажання: «І мріється: з маленького дитяти / З літми виросте палкий співець, / Що рідним словом збудить сон залятий / Зневірених, збайдужілих сердець. / І мріється (невже це тільки мрії?): / Він вожде, пророк натхненний і трибун, / Він лад дає розбуяній стихії, / Він оберта її в страшний бурун / І котить грізно на ворожі орди...» [Черкасенко 1991, с. 341]. Цитована поезія є останньою в циклі, і вона логічно завершує ліричний сюжет про роль мови у розбудові держави національного духу, про місію народних співців-пророків, що в темні часи промовляють Святе, зберігаючи у Слові світло національної душі.

Висновки. Отже, у поеми-циклі С. Черкасенка «Наша твердиня» художньо виражається ідея мови як базового компонента національного буття. Творчі інтенції автора, пов'язані із осмисленням теми мови, були інспіровані попередньою літературною традицією, сформованою українськими поетами-романтиками, головно – Т. Шевченком, також художніми пошуками митців другої половини ХІХ – початку ХХ століття (Б. Грінченко, В. Самійленко, І. Франко, Леся Українка). Мотивна структура поеми-циклу тісно пов'язана із типом художнього свідомості С. Черкасенка, його педагогічною, громадською діяльністю і виявляє його глибоке зацікавлення проблемами національного існування. У тексті «Нашої твердині» виявляються художні образи-концепти мови, пророка, матері, дітей, які є органічними складниками художньої онтології автора. Поетична рефлексія митця наповнена кодами культурного, біблійного, літературного контексту.

Поема «Наша твердиня» свідчить про те, що питання національного буття українців займали важливе місце у творчих роздумах С. Черкасенка. В аналізованій поемі відчувається щире вболівання поета за долю української мови як основи, «твердині» буття народу, ключового елемента його національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія в пер. Івана Огієнка. URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_novum_testamentum_ohienko_ua.htm (дата звернення 23.08.2019).
2. Гайдеггер М. Гельдерлін і сутність поезії. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. 2-ге вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 250 – 261.
3. Гайдеггер М. Навіщо поети. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* / за ред. М. Зубрицької. 2-ге вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. С. 230 – 249.
4. Дем'янівська Л. Спиридон Черкасенко *Історія української літератури к. ХІХ – початку ХХ ст.*: у

2 кн. / за ред. О. Гнідан. К., 2006. Кн. 2. С. 439 – 453.

5. Зілинський Б. Автобіографія та апологія Спиридона Черкасенка 1929 року. *Кур'єр Кривбасу*. 2016. № 311/313. С. 179 – 198.

6. Калантаєвська Г. Діяльність Спиридона Черкасенка на тлі суспільного життя України початку ХХ ст. *Філологічні трактати*. 2010. Том.2, № 4. С. 20 – 29. URL: <http://tractatus.sumdu.edu.ua/ruskiy-kalantaevskaya-g-p-deyatelnost-spiridona-cherkasenko-na-fone-obshhestvennoy-zhizni-ukrainyi-nachala-xx-veka/> (дата звернення 21.08.2019).

7. Ковалів Ю. Спиридон Черкасенко *Історія української літератури. Кінець ХІХ – початок ХХІ ст.*: У 10 т. К., 2013. Т.1. У пошуках іманентного сенсу: підручник. С. 363–368.

8. Копиленко Н. Повернення (До 115-річчя з дня народження С. Черкасенка). *Українська мова і література в школі*. 1991. № 10. С. 85–87.

9. [Лист Спиридона Черкасенка до Володимира Дорошенка від 22 серпня 1929 р.]. *Самі про себе. Автобіографії українських митців 1920-х років / упорядник Раїса Мовчан*. К.: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2015. С. 426 – 440.

10. Мишанич О. В безмежжі зим і чужини... (Повернення Спиридона Черкасенка). Черкасенко С. Твори: у 2-х т. К.: Дніпро, 1991. Т. 1. С. 5 –42.

11. Мошноріз М. Патріотичні інтенції міфопоетики С. Черкасенка-лірика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2016. № 24. Том 1. С. 39 – 42. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v24/part_1/12.pdf (дата звернення 23.08.2019).

12. Цимбалістий Б. Родина і душа народу. *Українська душа: зб. наук. праць / відп. ред. В. Храмова*. К.: Фенікс, 1992. С.66 – 96.

13. Черкасенко С. Твори: у 2-х т. К.: Дніпро, 1991. Т. 1.

REFERENCES

1. Bibliia v per. Ivana Ohiiienka [The Bible] URL: http://www.ae-lib.org.ua/texts-c/_novum_testamentum_ohienko_ua.htm (accessed 23.08.2019) [in Ukrainian].

2. Haidegger M. (2001) Helderlin i sutnist poezii[Helderlin and the essence of poetry]*Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* / za red. M. Zubrytskoi. Lviv, pp. 250–261 [in Ukrainian].

3. Haidegger M. (2001) Navishcho poety[Why poets] *Slovo. Znak. Dyskurs. Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* / za red. M. Zubrytskoi. Lviv, pp. 230–249 [in Ukrainian].

4. Demianivska L. (2006) Spyrydon Cherkasenko [SpyrydonCherkasenko] Istoriiia ukrainskoi literatury k. XIX – pochatku XX st.: u 2 kn. / za red. O.Hnidan.Kyiv, pp. 439–453 [in Ukrainian].

5. Zilynskiy B. (2016) Avtobiohrafiiia ta apolohiia Spyrydona Cherkasenska 1929 roku. [Autobiography and apology of Spyrydon Cherkasenko in 1929] *Kurier Kryvbasu*. 2016. № 311/313. pp. 179–198 [in Ukrainian].

6. Kalantaievskaya H. (2010) Diialnist Spyrydona Cherkasenska na tli suspilnoho zhyttia Ukrainy pochatku XX st. [Activity of Spyrydon Cherkasenko against the background of the social life of Ukraine at the beginning of XX century]. *Filolohichni traktaty*. 2010. Vol.2, № 4. pp. 20 – 29. URL: <http://tractatus.sumdu.edu.ua/ruskiy-kalantaevskaya-g-p-deyatelnost-spiridona-cherkasenko-na-fone-obshhestvennoy-zhizni-ukrainyi-nachala-xx-veka> (accessed 21.08.2019) [in Ukrainian].

7. Kovaliv Yu. (2013) Spyrydon Cherkasenko [Spyrydon Cherkasenko] Istoriiia ukrainskoi literatury. Kinets XIX – pochatok XX st. Kyiv, pp. 363 – 368 [in Ukrainian].

8. Kopylenko N. (1991) Povnennia (Do 115-richchia z dnia narodzhennia S. Cherkasenska).[Return (To the 115th anniversary of S. Cherkasenko 's birth)]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. 1991. № 10. pp. 85–87 [in Ukrainian].

9. [Lyst Spyrydona Cherkasenska do Volodymyra Doroshenka vid 22 serpnia 1929 r.] (2015) [Letter from SpyrydonCherkasenko to Volodymyr Doroshenko dated August 22, 1929]. *Sami pro sebe. Avtobiohrafii ukrainskykh myttsiv 1920-kh rokiv / uporiadnyk Raisa Movchan*. Kyiv, pp. 426–440 [in Ukrainian].

10. Myshanych O. (1991) V bezmezhzhi zym i chuzhyny... (Povnennia Spyrydona Cherkasenska). [In infinity, winters and foreign lands... (Return of Spyrydon Cherkasenko)]. *Cherkasenko S. Tvory*. Kyiv, pp. 5–42 [in Ukrainian].

11.Moshnoriz M. (2016) Patriotychni intentsii mifopoetyky S. Cherkasenska-liryka.[Patriotic Intentions of mythopoetics of S. Cherkasenko-lyric]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. 2016. № 24. Vol. 1. pp. 39–42. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v24/part_1/12.pdf (accessed 23.08.2019) [in Ukrainian].

12. Tsymbalistiy B. (1992) Rodyna i dusha narodu. [Family and soul of the people]Ukrainska dusha: zb. nauk. prats. Kyiv, pp. 66–96 [in Ukrainian].

13. Cherkasenko S. (1991) Tvory [Writings]. Kyiv, Vol.1 [in Ukrainian].

«LANGUAGE AS THE HOME OF EXISTENCE»: ONTOLOGICAL DIMENSIONS OF THE POEM «OUR FORTRESS» BY SPYRYDON CHERKASENKO

Abstract. The paper deals with the poem «Our Fortress» by S. Cherkasenko through the lens of Heidegger's concept of «language as the house of existence». The relevance of the study is due to the necessity of a thorough

analysis of the creative work of the writer, being known also as a public figure, educator, journalist, and theater expert. The versatile activity of the artist was aimed at the development of Ukrainian spirituality, the education of nationally conscious citizens. The poem-cycle «Our Fortress», written within the last years of S. Cherkasenko's life, is a kind of summary of his artistic and sense searches.

The purpose of the paper is to characterize the ontological dimensions of the poem, artistic ways of expressing the idea of language as a basic component of national life. It is proved, that the creative intentions of S. Cherkasenko, related to the understanding of the essence of the language, are inspired by the previous literary tradition and having been formed by Ukrainian romantic poets (T. Shevchenko as well as by the artistic gueries of the artists of the second half of the nineteenth and early twentieth centuries, and namely V. Samylenko, I. Franko, L. Ukrainka). The close connection of the motive structure of the poem-cycle with the type of artistic consciousness of S. Cherkasenko, his pedagogical and social activity has been traced in the paper.

The complex of artistic images-concepts of the work (Mother, prophet, language, the way, village, dream), which are the organic components of the author's ontology, is being revealed and consistently analyzed. The artist's poetic reflection is filled with the symbols of cultural, biblical, and literary context.

The poem «Our Fortress» testifies to the fact that the problem of national existence of Ukrainians occupied an important place in the creative reflections of S. Cherkasenko. In the work under analysis, the poet's sincere feeling for the fate of the Ukrainian language as the basis, the «citadel» of the existence of the nation, a key element of its national identity is felt.

Keywords: poem, artistic ontology, the language, national existence, artistic thinking, cyclization, identity.

Стаття надійшла до редакції 2 листопада 2019 р.

© Кузьма О., 2019 р.

Оксана Кузьма – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>

Oksana Kuzma – PhD in Philology, Associate Professor of the Ukrainian Literature Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-1590-1624>